

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แคลคูลัส ๒

CALCULUS II

ดำรงค์ ทิพย์โยธา
ณัฐรณาท ไตรภพ
สุรัชย์ สมบัติบริบูรณ์

แคลคูลัส ๒

CALCULUS II

ดำรงค์ ทิพย์โยธา
ณัฐชนาน ไตรภพ
สุรัชชัย สมบัติบริบูรณ์

เลขทะเบียน **M 0145238**
วันลงทะเบียน **๑๖** มี.ค. ๒๕๕๘
เลขเรียกหนังสือ ๕๑๕
๐.๑๙๓๐
๒๕๕๘
๐.๒๑๑

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2558

290.-

ตำราจกั ทิพิโยธา

แคลคูลัส 2 / ตำราจกั ทิพิโยธา, ฅฅฎฐชาด ไตรภพ, สุรชัย สมบัฒบิรบูรณั
1. แคลคูลัส. I. ฅฅฎฐชาด ไตรภพ. II. สุรชัย สมบัฒบิรบูรณั.

515

ISBN 978-974-03-3300-5

สพจ. 1894

สรรฐณฅวืวิภการ สู้สัฒม
www.ChulaPress.com
Knowledge to All

ภิขสิวิธัีองสำนัภทิมพ์แหงจุฬาลงกรณัมหาวิทยาลัย
พมิพคัรวิทั 1 จัภณภ 3,000 เล่ม พ.ศ. 2558

การมริคและการลอกเลียมหนังสือสรรมัีม่่ารบบบไคทังสิัน
ทังงัได้รับอนุญาตเป็นสลายสิขัณณัีอักษรจากสำนัภทิมพ์แหงจุฬาลงกรณัมหาวิทยาลัย

ผู้จัดจำหน่าย ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณัมหาวิทยาลัย
ถนนพหลุทไธ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

สาขา สาขาพระเก็ยว โทร. 0 2218 7000 3 โทรสาร 0-2255-4441
สยามสแควร์ โทร. 0-2218-9881-2 โทรสาร 0 2254-9495
ม.นครศวร จ.ทึยญุโดค โทร. 0-5526-0162-4 โทรสาร 0-5526-0163
ม.เทคโปลัยสิสุรนาธิ จ.นคกรราชสิมา โทร. 0-4421-6131-4 โทรสาร 0-4421-6135
ม.บูรพา จ.ชลบุรี โทร. 0-3839-4855-9 โทรสาร 0-3839-3230
โรงเรียนนายร้อย จปร. จ.นคกรนาชก โทร. 0-3739-3023 โทรสาร 0-3739-3023
ม.พระยา จ.พระยา โทร. 0-5446-6799-800 โทรสาร 0 5446-6798
จัตุรัสจามจุรี (CHAMCHURI SQUARE) ชั้น 4 โทร. 0-2160-5301-2 โทรสาร 0-2160-5304
รัตนานิเบศร์ (แยกแคราย) โทร. 0 2950 5408 9 โทรสาร 0-2950-5405
Call Center (จัดสงัทั่วประเทศ) โทร. 0-2255-4433 <http://www.chulabook.com>
และเครือชัาย

ร้านค้า, หนังสือเข้าชันเรียน คิคคผลแมนกชัายสงั สาขารัตนานิเบศร์ (แยกแคราย) โทร. 0 2950 5408 9
โทรสาร 0-2950 5405

กองบรรณภิกการ : รวิวรณ ฉัษทรณััน

พิสุจบัภิกษร : ทิพิวรณั โทระสุค

ออกแบบปก : จวิณัทร นามนุจคณั

ออกแบบรูปเล่ม : รวงศาสตราจารยัตำราจกั ทิพิโยธา

พิมพ์ที่ : บริษัทพิ.พริ้นท์ (1991) จัภกัศ โทร. 0 2451 3010 โทรสาร 0-2451-3014

คำนำ

หนังสือ แคลคูลัส ๒ (CALCULUS II) เป็นหนังสือใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาแคลคูลัส ๒ เนื้อหาภายในเล่มประกอบด้วย อุปนัยเชิงคณิตศาสตร์ ลำดับและอนุกรมของจำนวนจริงและจำนวนเชิงซ้อน อนุกรมกำลังของจำนวนจริง การประมาณค่าของฟังก์ชันโดยใช้สูตรของเทย์เลอร์ การประมาณค่าอินทิกรัลจำกัดเขต พิกัดฉากในปริภูมิสามมิติ เวกเตอร์ในปริภูมิสามมิติ เส้นตรงและระนาบในปริภูมิสามมิติ ฟังก์ชันค่าเวกเตอร์และเส้นโค้ง ระบบพิกัดเชิงขั้ว ฟังก์ชันค่าจริงของสองตัวแปร ลิมิตและความต่อเนื่องของฟังก์ชันค่าจริงของสองตัวแปร อนุพันธ์ย่อยของฟังก์ชันค่าจริงของสองตัวแปร ค่าเชิงอนุพันธ์รวม อินทิกรัลของฟังก์ชันค่าจริงของสองตัวแปร สมการเชิงอนุพันธ์เบื้องต้นและการประยุกต์

คณะผู้เรียบเรียงหนังสือแคลคูลัส ๒ ประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ดำรงค ทัพโยธา รองศาสตราจารย์ณัฐฐานถ ไตรภพ และผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรัชย์ สมบัติบริบูรณ์ ซึ่งมีประสบการณ์การสอนวิชาแคลคูลัสให้กับนิสิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นเวลานานกว่า ๒๕ ปี คณะผู้เรียบเรียงหนังสือแคลคูลัส ๒ ได้รวบรวมเนื้อหาเพื่อให้หนังสือเล่มนี้สามารถใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาแคลคูลัส ๒ ให้กับนิสิตคณะวิทยาศาสตร์และนิสิตคณะอื่นๆ ที่เรียนวิชาแคลคูลัส ๒ กับภาควิชาคณิตศาสตร์และวิทยาการคอมพิวเตอร์ คณะวิทยาศาสตร์ เช่น คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี (ภาควิชาสถิติ) คณะครุศาสตร์

ผู้เรียบเรียงหวังว่าหนังสือแคลคูลัส ๒ เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนสำหรับนิสิตนักศึกษา อาจารย์ผู้สอน ในทุกสถาบันที่ต้องศึกษาวิชาแคลคูลัส

รองศาสตราจารย์ดำรงค ทัพโยธา
รองศาสตราจารย์ณัฐฐานถ ไตรภพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรัชย์ สมบัติบริบูรณ์

มกราคม 2558

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 ลำดับและอนุกรมของจำนวน	1
1.1 อุปนัยเชิงคณิตศาสตร์	1
1.2 ลำดับของจำนวนจริง	7
1.3 ลำดับของจำนวนเชิงซ้อน	17
1.4 อนุกรมของจำนวนจริง	22
1.5 อนุกรมของจำนวนเชิงซ้อน	52
คำตอบแบบฝึกหัดบทที่ 1	58
บทที่ 2 อนุกรมกำลัง	61
2.1 รัศมีและช่วงแห่งการลู่เข้า	65
2.2 การหาอนุพันธ์ของอนุกรมกำลัง	69
2.3 การประมาณค่าโดยใช้สูตรทอแยลเลอร์	73
2.4 อนุกรมทอแยลเลอร์	85
2.5 การประมาณค่าอินทิกรัลจำกัดเขต	89
คำตอบแบบฝึกหัดบทที่ 2	111
บทที่ 3 ปริภูมิสามมิติ	113
3.1 พิกัดฉากในปริภูมิสามมิติ	113
3.2 เวกเตอร์ในปริภูมิสามมิติ	119
3.3 เส้นตรงในปริภูมิสามมิติ	135
3.4 ระนาบในปริภูมิสามมิติ	161
3.5 ฟังก์ชันค่าเวกเตอร์และเส้นโค้ง	190
คำตอบแบบฝึกหัดบทที่ 3	224
บทที่ 4 ระบบพิกัดเชิงขั้ว	233
4.1 จุดและสมการในระบบพิกัดเชิงขั้ว	234
4.2 การเขียนกราฟของสมการในระบบพิกัดเชิงขั้ว	244
4.3 สมมาตรของกราฟในระบบพิกัดเชิงขั้ว	256
4.4 การหาพื้นที่ของบริเวณในระบบพิกัดเชิงขั้ว	271
คำตอบแบบฝึกหัดบทที่ 4	288

บทที่ 5	ฟังก์ชันค่าจริงของหลายตัวแปร	293
5.1	ฟังก์ชันค่าจริงของสองตัวแปร	294
5.2	ลิมิตและความต่อเนื่องของฟังก์ชันของสองตัวแปร	303
5.3	อนุพันธ์ย่อยของฟังก์ชันของสองตัวแปร	320
5.4	กฎลูกโซ่	329
5.5	อนุพันธ์ย่อยอันดับสูง	341
5.6	ค่าเชิงอนุพันธ์รวม	348
	คำตอบแบบฝึกหัดบทที่ 5	355
บทที่ 6	อินทิกรัลของฟังก์ชันของสองตัวแปร	365
6.1	อินทิกรัลของฟังก์ชันของสองตัวแปรบนโดเมนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า	365
6.2	อินทิกรัลของฟังก์ชันของสองตัวแปรบนโดเมนทั่วไป	375
6.3	อินทิกรัลของฟังก์ชันของสองตัวแปรในระบบพิกัดเชิงขั้ว	396
	คำตอบแบบฝึกหัดบทที่ 6	414
บทที่ 7	สมการเชิงอนุพันธ์เบื้องต้น	419
7.1	สมการแยกตัวแปรได้	422
7.2	สมการเอกพันธ์	426
7.3	สมการแม่นตรง	431
7.4	สมการเชิงเส้น	442
7.5	การประยุกต์สมการเชิงอนุพันธ์	453
	คำตอบแบบฝึกหัดบทที่ 7	461
	สรุปสูตรบทที่ 3	465
	กราฟของรอยทางเดินของการเคลื่อนที่	469
	กราฟของฟังก์ชัน $r = f(\theta)$ ในระบบพิกัดเชิงขั้ว	470
	กราฟของฟังก์ชัน $f(x, y)$	472
	สรุปสูตรบทที่ 7	473
	บรรณานุกรม	475
	ดัชนี	477

บทที่ 1

ลำดับและอนุกรมของจำนวน

ในการศึกษาเกี่ยวกับลำดับและอนุกรมของจำนวนจริงหรือจำนวนเชิงซ้อน การหาผลบวกของอนุกรมเรขาคณิตจำเป็นต้องทำการพิสูจน์ข้อความหรือสูตรในพจน์ของจำนวนนับ ดังนั้นในหัวข้อแรกของบทที่ 1 นี้ เราจะกล่าวถึงอุปนัยเชิงคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นวิธีการพิสูจน์ข้อความที่เกี่ยวข้องกับจำนวนนับว่าเป็นจริง เพื่อนำไปใช้ในการศึกษาเรื่องลำดับและอนุกรมต่อไป

หมายเหตุ ในหนังสือเล่มนี้เราจะใช้สัญลักษณ์ต่อไปนี้

N แทน เซตของจำนวนนับทั้งหมด

R แทน เซตของจำนวนจริงทั้งหมด

C แทน เซตของจำนวนเชิงซ้อนทั้งหมด

1.1 อุปนัยเชิงคณิตศาสตร์

การพิสูจน์ข้อความที่เกี่ยวข้องกับจำนวนนับ n ว่าเป็นจริง เราใช้วิธีการต่อไปนี้

สำหรับจำนวนนับ n ให้ $P(n)$ แทนข้อความที่เกี่ยวข้องกับ n ซึ่งมีสมบัติต่อไปนี้

(1) $P(1)$ เป็นจริง

(2) สำหรับจำนวนนับ k ใด ๆ ถ้า $P(k)$ เป็นจริง แล้ว $P(k + 1)$ เป็นจริง

ดังนั้น $P(n)$ เป็นจริง ทุกจำนวนนับ n

เราเรียกวิธีการนี้ว่า อุปนัยเชิงคณิตศาสตร์

ตัวอย่าง 1.1.1

จงพิสูจน์ว่า $\frac{1}{1 \cdot 2} + \frac{1}{2 \cdot 3} + \frac{1}{3 \cdot 4} + \dots + \frac{1}{n(n+1)} = \frac{n}{n+1}$ ทุกจำนวนนับ n

วิธีทำ สำหรับจำนวนนับ n ใด ๆ

ให้ $P(n)$ แทนข้อความ $\frac{1}{1 \cdot 2} + \frac{1}{2 \cdot 3} + \frac{1}{3 \cdot 4} + \dots + \frac{1}{n(n+1)} = \frac{n}{n+1}$

เนื่องจาก $\frac{1}{1(1+1)} = \frac{1}{2} = \frac{1}{1+1}$ ดังนั้น $P(1)$ เป็นจริง

ให้ k เป็นจำนวนนับใด ๆ

สมมติว่า $P(k)$ เป็นจริง

นั่นคือ สมมติว่า $\frac{1}{1 \cdot 2} + \frac{1}{2 \cdot 3} + \frac{1}{3 \cdot 4} + \dots + \frac{1}{k(k+1)} = \frac{k}{k+1}$

ดังนั้น $\frac{1}{1 \cdot 2} + \frac{1}{2 \cdot 3} + \frac{1}{3 \cdot 4} + \dots + \frac{1}{k(k+1)} + \frac{1}{(k+1)(k+2)}$

$$= \frac{k}{k+1} + \frac{1}{(k+1)(k+2)}$$

$$= \frac{k(k+2) + 1}{(k+1)(k+2)}$$

$$= \frac{(k+1)^2}{(k+1)(k+2)}$$

$$= \frac{k+1}{k+2}$$

แสดงว่า $P(k+1)$ เป็นจริง

โดยอุปนัยเชิงคณิตศาสตร์ สรุปได้ว่า $P(n)$ เป็นจริง ทุกจำนวนนับ n

นั่นคือ $\frac{1}{1 \cdot 2} + \frac{1}{2 \cdot 3} + \frac{1}{3 \cdot 4} + \dots + \frac{1}{n(n+1)} = \frac{n}{n+1}$ ทุกจำนวนนับ n □

ตัวอย่าง 1.1.2 จงพิสูจน์ว่า $5^n - 2^n$ หารด้วย 3 ลงตัว ทุกจำนวนนับ n

วิธีทำ สำหรับจำนวนนับ n ใด ๆ

ให้ $P(n)$ แทนข้อความ $5^n - 2^n$ หารด้วย 3 ลงตัว

เนื่องจาก $5^1 - 2^1 = 3$ ซึ่งหารด้วย 3 ลงตัว

ดังนั้น $P(1)$ เป็นจริง

ให้ k เป็นจำนวนนับใด ๆ

สมมติว่า $P(k)$ เป็นจริง

นั่นคือ สมมติว่า $5^k - 2^k$ หารด้วย 3 ลงตัว

จะได้ว่า มีจำนวนเต็ม m ซึ่ง $5^k - 2^k = 3m$ ... (1)

พิจารณา $5^{k+1} - 2^{k+1} = 5(5^k) - 2(2^k)$

$$\begin{aligned}
 &= (3 + 2)(5^k) - 2(2^k) \\
 &= 3(5^k) + 2(5^k) - 2(2^k) \\
 &= 3(5^k) + 2(5^k - 2^k) \\
 &= 3(5^k) + 2(3m) \quad \text{(จาก (1))} \\
 &= 3(5^k + 2m)
 \end{aligned}$$

เนื่องจาก $5^k + 2m$ เป็นจำนวนเต็ม ดังนั้น $5^{k+1} - 2^{k+1}$ หารด้วย 3 ลงตัว แสดงว่า $P(k+1)$ เป็นจริง

โดยอุปนัยเชิงคณิตศาสตร์ สรุปได้ว่า $P(n)$ เป็นจริง ทุกจำนวนนับ n

นั่นคือ $5^n - 2^n$ หารด้วย 3 ลงตัว ทุกจำนวนนับ n $\square$

ตัวอย่าง 1.1.3

จงพิสูจน์ว่า $1 \cdot 2 + 2 \cdot 3 + 3 \cdot 4 + \dots + n(n+1) = \frac{n(n+1)(n+2)}{3}$ ทุกจำนวนนับ n

วิธีทำ สำหรับจำนวนนับ n ใดๆ

ให้ $P(n)$ แทนข้อความ $1 \cdot 2 + 2 \cdot 3 + 3 \cdot 4 + \dots + n(n+1) = \frac{n(n+1)(n+2)}{3}$

เนื่องจาก $1(1+1) = 2 = \frac{(1)(1+1)(1+2)}{3}$

ดังนั้น $P(1)$ เป็นจริง

ให้ k เป็นจำนวนนับใดๆ

สมมติว่า $P(k)$ เป็นจริง

นั่นคือ สมมติว่า $1 \cdot 2 + 2 \cdot 3 + 3 \cdot 4 + \dots + k(k+1) = \frac{k(k+1)(k+2)}{3}$

ดังนั้น $1 \cdot 2 + 2 \cdot 3 + 3 \cdot 4 + \dots + k(k+1) + (k+1)(k+2)$

$$= \frac{k(k+1)(k+2)}{3} + (k+1)(k+2)$$

$$= (k+1)(k+2) \left(\frac{k}{3} + 1 \right)$$

$$= \frac{(k+1)(k+2)(k+3)}{3}$$

แสดงว่า $P(k+1)$ เป็นจริง

โดยอุปนัยเชิงคณิตศาสตร์ สรุปได้ว่า $P(n)$ เป็นจริง ทุกจำนวนนับ n

นั่นคือ $1 \cdot 2 + 2 \cdot 3 + 3 \cdot 4 + \dots + n(n+1) = \frac{n(n+1)(n+2)}{3}$ ทุกจำนวนนับ n $\square$

นอกจากอุปนัยเชิงคณิตศาสตร์จะใช้พิสูจน์ข้อความ $P(n)$ เป็นจริง ทุกจำนวนนับ n แล้ว เราอาจประยุกต์ใช้อุปนัยเชิงคณิตศาสตร์เพื่อพิสูจน์ข้อความ $P(n)$ เป็นจริง ทุกจำนวนนับ $n \geq m$ เมื่อ m เป็นจำนวนนับใด ๆ โดยมีวิธีการต่อไปนี้

สำหรับจำนวนนับ n ใด ๆ ซึ่ง $n \geq m$ ให้ $P(n)$ แทนข้อความที่เกี่ยวข้องกับ n ซึ่งมีสมบัติต่อไปนี้

(1) $P(m)$ เป็นจริง

(2) สำหรับจำนวนนับ k ใด ๆ ซึ่ง $k \geq m$ ถ้า $P(k)$ เป็นจริง แล้ว $P(k+1)$ เป็นจริง ดังนั้น $P(n)$ เป็นจริง ทุกจำนวนนับ $n \geq m$

ตัวอย่าง 1.1.4 จงพิสูจน์ว่า $2^n > n^2$ ทุกจำนวนนับ $n \geq 5$

วิธีทำ สำหรับจำนวนนับ n ใด ๆ ซึ่ง $n \geq 5$

ให้ $P(n)$ แทนข้อความ $2^n > n^2$

เนื่องจาก $2^5 = 32 > 25 = 5^2$

ดังนั้น $P(5)$ เป็นจริง

ให้ k เป็นจำนวนนับใด ๆ ซึ่ง $k \geq 5$

สมมติว่า $P(k)$ เป็นจริง

นั่นคือ สมมติว่า $2^k > k^2$

ดังนั้น $2(2^k) > 2k^2$

$$2^{k+1} > k^2 + k^2$$

$$\geq k^2 + 5k$$

(เพราะว่า $k \geq 5$ เพราะฉะนั้น $k^2 \geq 5k$)

$$= k^2 - 2k + 3k$$

$$> k^2 - 2k + 1$$

(เพราะว่า $k \geq 5$ เพราะฉะนั้น $3k > 1$)

$$= (k+1)^2$$

เพราะฉะนั้น $2^{k+1} > (k+1)^2$

แสดงว่า $P(k+1)$ เป็นจริง

โดยอุปนัยเชิงคณิตศาสตร์ สรุปได้ว่า $P(n)$ เป็นจริง ทุกจำนวนนับ $n \geq 5$

นั่นคือ $2^n > n^2$ ทุกจำนวนนับ $n \geq 5$ □